



CZÁKÓ GÁBOR (1942) Budapest

CZÁKÓ GÁBOR

Betiltatásaim rövid története

1961-ben vettek föl a pécsi jogi karra, miközben a lelkemben szobrásznak készültem Bocz Gyula barátommal együtt, aki éppen lakatos volt a Sopianae Gépgyárban. Persze, akkor sem értem a bőrömbe, és '62-ben megírtam *Simon* című első drámámat. Feledhetetlen latintanárom, Szűcs Stefi néni gépelte.

A darab megölt címszereplője kioktatja kedvesét, Annát: a gyilkosok csak azzal tudnak végezni, aki fél tőlük. Mert nem a kés halálos, hanem a félelem. A lány eleinte menekül, de megérik benne a tudás, és nem tudják megölni a gyilkosok.

E zsenge mű érdekessége, hogy fölbukkan benne későbbi munkáim néhány alapvető gondolata: az ember nem egyszerűen szociológiai jelenség, az élet és a halál közti határ nem átjárhatatlan. Lásd különösen: *Várkonyi krónika*, *Luca néni föltámadása*, *Salamon-regény* és -beszélyek, *Misztikai ösvény* stb. – utóbbiban már elének táru az említett sejtés megtapasztalása is.

Nos, az említett egyfelvonásost tanulta be a Pécsi Egyetem Jogi Karának színjátszó csoportja a Keszthelyi Helikonra, de Pestről tiltó telefon érkezett, és az előadás elmaradt. Ám az egyetem vezetése kiállt a darab és a színjátszók mellett, mire másnap újra műsorra tűzték, de ismét csörgött a Titokzatos Pesti Telefon.

Pár nap múlva a pécsi előadást sem engedélyezték, később az orvos-egyetemi színjátszók előadását is betiltották a városi KISZ javaslatára.

Természetesen indok nélkül.

Elmentem a városi KISZ hivatalába, bolyongtam különböző irodákban, de még csak nem is hallottak az ügyről. Állítólag...

A *Simon* eljutott a szegedi egyetemre is, ahol szintén az orvos- és a jogász-hallgatók próbálkoztak előadásával. Állítólag háromszor, sikertelenül.

Tudtommal a *Simon* egyetlen előadást sem ért meg, csak hét betiltást.

Nagy leckét kaptam az arctalanság mibenlétéről. Ahogy a kereszténység közösségi állapot és személyes Isten ember párbeszéd, a gazdaságkori viszonyok, eszmék és rendszerek személytelenek. Arctalankok, vagy ha úgy tesszük, pofátlanok.

Ebben az időben, a hatvanas évek elején szellemi és társadalmi ebzárlat alatt éltünk. Utazni nem lehetett, még Csehszlovákiába sem, csak nehezen. Sőt, a déli és a nyugati határ mentén továbbra is létezett a *határsáv*. Sopronba vagy a mórakalmi búcsúba csak külön rendőri engedéllyel lehetett belépni. Két szünidőben is bejártam stoppal az országot – akkor ez újdonságnak számított –, és többször letartóztattak, fogdába tettek. Szegény édesanyám halálra rémült, amikor V. vagy Cs. kapitányság értesítette, hogy megszüntették ellenem a tiltott határátlépés kísérlete miatti büntetőeljárás. Még szerencse, hogy nem kavartak főbenjáró ügyet abból, hogy az ember meg akarta nézni Kőszeg várát.

Ahogy erről ma nem tudunk, akkoriban Kodolányi János zseniális Jézus-regényéről – *Én vagyok* – nem értesültünk, Hamvas Béla teljes életműve lapangott, Weöres Sándor bölcselate és költészete is, a gyermekversek kivételével. És akkor csak a legnagyobbakat említettem. Egy pécsi színész cimborá

az élet császára lett a városban, a legjobb bulikba is meghívták, mert fejből tudott néhány Rejtő-regényt. Egy orvos barát bírta a *Micimackó* háború előtti, rongyos példányát, melyet csak nála lehetett olvasni. Modern külföldi irodalmat úgyszólván sehol, csak Sartre-típusú kommunistákat.

Egy ember azzal szerzett jogot, hogy minden társaság befogadja, hogy birtokolt egy koszos fényképet, amely Jean Cocteau-nak az '56-os forradalmat dicsőítő híres rajzáról készült.

Semmink sem volt, de a hiányt nem ismertük. Ez a hiány alapvonása. Csak éreztük, hogy ez sincs, az sincs abból, aminek örül a szív, ezért próbáltuk fölfedezni a történelmi és a társadalmi igazságot, az avantgard versformákat, a jazzt, a rockzenét, a *Bibliát* stb.

Föltehetően a *Simon*-drámát is avantgardnak minősítették az elvtársak, mert az igazság álmáról szólt, és ezt megéreztek, noha nem tudták, hogy mi a túró az.

Életünkben először láttunk balettet, és máris rajongtunk az akkor alakult Pécsi Balettért.

Az iszonyatos kultúrahiányt házibulikon pótoltuk. Ne tévedjünk, a kultúra nem kultúrcikkek tömkelege, hanem emberi kapcsolatok eleven tüze, amihez természetesen hozzátartoztak a Nyugatról becsempészett lemezek, gitárpöcögtes, rokizás saját koreográfiára, Bartók-darabok ócska pianón és viták hajnalig, mert valaki elcsípett néhány Palasovszky-verset, Hamvas-gépelet hatodik példányát, vagy látott a jugó tévén egy újhullámos filmet. Megesett, hogy legalább ötszázán próbáltunk bejutni egy kb. hatvanfős terembe, ahol Pege Aladár bögözött... Nekem sikerült a legjobb kétszázal együtt, haha!

Ekkoriban írtam *Tragikus játék egy hitvány Mangalicza sertésről, aki rútul visszaélve barátai jóindulatával azok rovására különb-különb gonosztetteket követett el, mígnem elnyerte méltó büntetését* című darabomat – versnótákkal, de zene nélkül. Barátaimnak olvastam belőle, ám csak évek múlva mertem megmutatni hivatásos irodalmárnak, Somogyi Tóth Sándornak, fölfedező mesteremnek, a Kortárs prózaszerkesztőjének. Ő helyeselte a darab dugdosását. Tíz év múlva Iglódi István rendezésében a 25. Színház művészei adták elő a Dunaújvárosi Bemutató Színházban *Disznójáték* címmel. Száznál több előadásig jutottak. Kárpát-medence-szerte játszott a számos diák- és amatőr színjátszó csoport. Őket helyi hatóságaik meg-megfenyítették. Például megnéztem a vépi színjátszók előadását Ostffyasszonyfán – rendezte Gergye Rezső. Utána beszélgettünk, majd segítséget kértem a budapesti út megtalálásához. Egy helyi motoros megmutatta a járást. Másnap a járási pártbizottság vizsgálatot indított a helyiek ellen, részint az ellenforradalmi darab bemutatása, részint a nekem adott díszkíséret miatt...

A *Disznójátékot* három közsínház is játszotta. A Merlin Színházban láttam a walesi színművészetisek remek előadásában. Kötetben Amerikában is megjelent, Spiró és Bereményi műveinek társaságában.

1966 májusában hozta a Kortárs *Postáskisasszony* című beszélykémet, s rögtön beválogatták az 1967-es *Körképbe*, az év novellái közé. Vele egy időben közölte az akkoriban indult Ifjúsági Magazin *Csomagok* című elbeszélésemet. Ezért rögtön kirúgták a régi sajtós Gaál Ferencet, a lap főszerkesztőjét. Büntetésből el kellett végeznie a pártfőiskolát – 3 év...

Ekkoriban kezdtem szociográfiákat írni, csupa taburól, például az égbekiáltó lakásnyomorról *Albérlok* címmel. A hivatalos adatokat Gaál Feri akkori felesége csempészte ki az Építésügyi Minisztériumból, mert az albérlok és ágyrajárók száma titkos volt. A Valóság megbízásából írtam a korrupcióról –



TURCSÁNYI ANTAL, Barkafa, 2008; Kezes barány, 2008





TURCSÁNYI ANTAL, Bak jegyében, 2005

Mennyiért őrzik manapság Krisztus koporsóját? –, majd ugyanott nem közölték, viszont durva cikket írtak róla.

A Magvetőnél jelent meg *A szoba* című első regényem (1970), amit Lukács György német kiadója meg akart jelentetni, de az én kiadóm lebeszélte: hamis képet festettem a hazai lakás- és társadalmi helyzetről.

Egyetlen regényem jelent meg külföldön, az *Iskolavár*. Lengyelországban. Remekül indult a közös munka a fordítóval, aki igen lelkesedett a könyvről: forradalom egy iskolában... Ámde a mű megjelenése előtt megszakadt a kapcsolatunk. Jó egy év múlva összefutottunk. Igen morcos volt. Ekkor tudtam meg, hogy a jogvédő énrám hivatkozva elérte bizonyos részek kihagyását...

Megváltó című regényemet – a Kex együttesről, leginkább pedig énekeséről és zseniális rögtönzőjéről, Baksa Soós Jánosról – mindkét kiadó többször visszautasította: „avantgarde”... Végül a Szépirodalmi kihozta: három fejezetet érintő csonkítás és a mondatzáró írásjelek szaporítása fejében. A párt szakolvasói nehezen birkóztak meg a hosszabb mondatokkal. Nemkülönbön a korkérdésekkel... A cenzori ón ugyanis törölte a könyv Dobos nevű és foglalkozású szereplőjének zsidó anyósát, aki állandóan kamaszkori traumáját, Auschwitzot szenvedte. A mindennapi életben jól ismertem a modellt. A valóságban férfi volt, pécsi fényképész-mester, bátyám főnöke. A holokauszt-kérdés Aczél György kultúrpolitikája számára nem létezett, sőt!

Miután – a kuszált és kihúzott részek is! – különféle folyóiratokban megjelentek (1974), beletörődtem.

Az újabb kiadás – a sors fintora, éppen a végleges visszautasító Magvetőnél – az eredeti szöveget tartalmazza: *Hármaskönyv*, 1983. Két másik kisregénnyel egybekötve.

A kor gazságban való elmélyültségét mutatja, hogy például Csoóri Sándort egy régi „népi” barátja szokta gyaláznai a sajtóban.

Sosem tartoztam semmilyen írói csoportosuláshoz. A népieknek pápista voltam és avantgárd, az urbánusoknak falusi, az újdonságokért lihegőknek tájékozatlan, mert sosem az éppen divatos formaeszméket követtem. A pillanatnyilag menőnek nyilvánított izmusok utánzása helyett minden művemhez igyekeztem megtalálni a hozzá illő formát, ezért egy állandó pont maradt: igyekeztek katolikus fogalmazókat rám uszítani. Miért éppen ilyen ne akadt volna Aczél György keze ügyében?

De ne keseregjünk! Kaptam eleget, de adtam is!

Várkonyi Krónika című regényem két kiadást is megért az aczélos időkben (1978, 1984), mégis átcslezte magát benne az igazság. Például az a tény, hogy a regény kommunistája illegalitásban él a faluban. De más is! Az, amiért a *Mundus* kiadta a regényt a forradalom ötvenedik évfordulójára, mint az egyetlen olyan *korabeli* művet, amely annak idején is megemlékezett a nagy eseményről: „Ötvenhat október huszonnegyedike jutott eszébe. Azon a napon Várkonyban is megtartották a »fóradalmat«, mert összedült az állam. Ugyan előbb Pesten, de Várkony mindössze órákkal szorult a főváros mögé a világtörténelem versenyfutásában; a folyamat is hasonlóképpen zajlott: odafönt elszakadt valamilyen tartókötel, s mindaz, ami eddig rajta lógott, a földre roskadt, leomlott az egész fölülről épített »demokrácia.«” Ezt követte a vidéki forradalmi események hiteles leírása úgy, ahogy azokat Decsen, szülőfalumban átéltem.

Szóval a lényeg, az akkoriban legtilosabb szó népi kiszólásként becsuszant a szövegbe, a kötelező *ellen-* előtag nélkül.

Műveim, azaz gondolkodásom mélyére hivatásos olvasók nemigen mérszkedtek, annál inkább az amatőrök, például Kopp Mária orvosprofesszor magatartás-kutató: „A »Szentek egysége«, egysége gyermekkoromtól leg-

kedvesebb hittitkom. A *Hiszekegyben*, amikor ide értünk, mintha egy ajtón léptem volna be minden alkalommal. Olyan élményt jelentett, mint amit Gabriel García Márquez *Száz év magányának*, szerintem a világirodalom legnagyobb regényének olvasása közben élhetünk át. Hogy a szemünkkel látható, érzékszerveinkkel tapasztalható világban csak tükör által, homályosan jelenik meg az a valóság, amely körülvesz és éltet mindannyiunkat. Czákó Gábornak egy méltatlanul elfelejtett korai regénye, a *Várkonyi krónika* ugyanezt a jelenlétet tükrözi, kedves humorral, népmesei nyelven. Ezt a könyvet vettem karácsonyi ajándékba mind a hat testvéremnek anyánk korai halála után. Hirtelen halálát nem tudtuk elfogadni, hiszen csak hatvanéves volt ez a csupa energia aszszony, amikor a rák elragadta. Mindkét történetben úgy veszi körül a túlvilág a szereplőket, mint ahogy a levegő, a napfény jár át mindent, ez a jelenlét erősebb, mint az érzékszerveinkkel észlelt valóság” (Vigília, 2000. december).

A csehszlovák '68 hőse, Jan Palach önáldozatát is sikerült megírnom + című novellafüzében (1982), mégpedig a szépirodalomban különösen hangsúlyos helyen, lábjegyzetben! „Oroszlán – kissé kapatosan – eltörte a lábát néhány éve egy rendőrőrs kapuján. Románul, magyarul és németül megátkozta a világ összes erőszakszervezetét, legkivált azokat, akik az ablakon kihajolva röhögtek rajta, és nemcsak hogy nem tudták, mit cselekszenek, de nem is voltak kíváncsiak arra, hogy miért teszik azt, amit tesznek – nyilván ezért voltak képesek hivatalukra. Tökéletesek voltak! Ujjal se nyúltak hozzá, derűsen, bizonyos szakmai elismeréssel hallgatták a kapu döngését. Amikor azonban nyilvánvalóvá vált, hogy Oroszlán lába eltört, és ő mégis tovább rugdosta a kaput, arcuk olyan *pala-hamuszürkére* vált, mintha a szemük láttára elégette volna magát valaki.”

Bárki mondhatja, hogy ez így gyermeketeg játszózás, sőt, ha utána néz az eredetiben, akkor ráadásul két erős íráshibát is talál. De senkit sem izgattak, mert hozzá voltunk szokva a rejtjeles üzenetekhez.

Persze, ők is.

A hetvenes évek közepén szólt Földeák Iván, az Írószövetség szovjet referense, hogy miért nem megyek soha Moszkvába. Mennék én, ha küldenének. Bizony vágytam én Moszkvába, de Zagorszkba és Alma-Atába, Tbiliszibe meg Kazanyba is. Hova nem? Akkoriban hétszáz ezer szovjet író igyekezett ellátogatni hozzánk, hogy vehessen csíkos zoknit meg Amo szappant. Utazásuk elmentélül a Magyar Írószövetség hétszáz tagja szolgált.

Egy hét múlva Iván szólt, hogy ő küldött volna, de javaslatát „fönt” nem fogadták el.

Éppen 1975-öt írtunk, amikor a könyvhétre nem jelent meg *Csata minden áldott nap* című, félig-meddig önéletrajzi gyerekregényem. Pedig átesett korrektúrára, imprimatúrára. Állítólag nem készült el. Egy hét múlva, egy hónap múlva sem. A véletlen összehozott egy falumbeli fiúval, aki az érintett könyvraktárban dolgozott. Ő kérdezte: mi a baj a könyveddel, meddig kell még kerülgetnünk?

Egy párttag ismerősöm javasolta, kérjek kihallgatást Tóth Dezső akadémikustól. Szabódtam, de végül elmentem Aczél György házi irodalomtudósához. Ő is szabódott, aztán egy hetet kért. A kitűzött órában fölkerestem a Fehér Házban, amelynek büféjében negyedáron lehetett kapni a kaszinótojástól a skót whiskyig mindent. A kis üzletben a főelvtársak személyesen győződhetek meg a magyar nép jólétéről. Két forint még egy tarpai útkapró zsebében is akadhat egy kaszinótojásra...

Nos, olyan elemzést kaptam Tóth Dezsőtől a *Megváltó* regényemről, hogy elmúlt az éhségem is, a szomjúságom is. Eszerint a *Megváltó* a magyar társa-

dalom teljességét ábrázolja tízegynéhány másodperc alatt a bírósági tárgyalásra igyekvő sokadalmon keresztül. A Bilincses ember '56-ot jeleníti meg öngyilkosságával, a Vádlott a várható, következő forradalmat, a sok különféle ember a magyar nép lelki szétszórtságát, romlását.

Azt hittem, hogy menten csönget a smasszeroknak. Ehelyett közölte, hogy utazhatok, a regény is kijöhet a raktárból, véletlenül csukták be.

Ettől kezdve úgy éreztem – talán tévesen, talán helyesen –, hogy engem nem Tóth Dezső véd meg, hanem az igazság. Az igazság mindennél erősebb. Nekem az a dolgom, hogy leírjam, a többi az ő ügye. Ettől kezdve soha többé nem félttem. Mindig volt lakásunk, kenyérünk.

A Csata minden áldott napot aztán jól lefikázta egy ún. katolikus esztéta: hogy merem én az ötvenes évekről azt írni, amit, holott akkoriban még hátulgombolós voltam?

A Mozgó Világ körül csapdosó villámokon kacagtunk, mert tudtuk, hogy miből vannak. A folyóirat megsemmisítése, a szerkesztői közösség fölszámolása rettenetesen fájt valamennyiünknek, de mind tudtuk a föladatunkat. Bármelyik új munkahelyünkön a régi, az igazi Mozgó szellemét valósítottuk meg.

•

Eufémia utolsó heteinek hiteles története (1986) című regényem leírásait és párbeszédeit pártbrosúrákból, rendőr- és munkásórlapokból, kongresszusi izékből ollóztam össze, miközben betegre röhögtem magam. A mű napok alatt elfogyott, volt, aki ötven darabot vett „az első”, s egyszerre „külső-belső magyar ökökönyvből”. Az olvasók is gurultak a nevetéstől, miközben egyre világosabb lett előttük, hogy nem babra megy a játék.

Megjegyzem, hogy ilyesféle stíluskritikai szatírákat a mai közbeszélők szövegeiből is össze lehetne nyesni.

Ettől kezdve gyakorlatilag semmilyen bírálat nem jelent meg műveimről. Nemcsak politikai okból, hanem azért sem, mert „manapság aligha akad olyan irodalmár, aki a te téma-, stílus- és műfajváltásaidat meg egyéb szakmai lépéseidet követni tudná” – magyarázta vigasztalólag egy néhai ismerősöm. Az is tény, hogy a szocreál helyébe szökkent posztmodern ugyanolyan jól díjazza szolgálait, mint elődje.

Az igazi Mozgó Világ elrablása (1983. november) után megjártam a Lapkiadó Vállalat némely bugyrait. Siklósi Norbert, a cég vezérigazgatója ugyanis elvőből nemigen rúgott ki embereket. Sőt, bölcsen gyűjtötte a mellékvágányra került főrendőröket, főhivatalnokokat, olyan alakokat, akikből megszöhetette maga és vállalata „szocialista összeköttetés-rendszerét”. Minket, mozgósokat – talán – „kapcsolatitőke-betétnek” tekintett egy fordulat esetére.

Némi tengés-lengés után – mialatt mozgós barátaimmal Tanúk címmel esszéző folyóiratot terveztünk – Siklósi kinevezett Abody Béla teljhatalmú helyettesévé a Négy Évszak szerkesztőségébe. Béla elfogadott, csak azt kötötte ki, hogy néhány barátja írásait közöljem. Beleegyeztem.

A műintézet egy Belgrád rakparti garázsban működött. A földszinten ült Béla egy hosszú asztal végén, oda hordták neki főztjüket a laptól fizetést húzó hölgyek. Bentléte alatt rendszerint evett-ivott, esetleg saját írását olvasta az ÉS-ben vagy más újságban.

A hajdani művezetői félemelet jutott nekem s néhány munkaképes társamnak. Közéjük tartozott Kuczka Péter egykori pártkader, az Írószövetség remek könyvtárának megalapítója, '56-os zendülő, aki vagy tíz évig csak felesége nevével varrhatott bőrhulladékból szatyrokat. A káprázatosan művelt

Kövendi Judit a nagy klasszika-filológus, Kövendi Dénes lánya volt. Kövendi, Kerényi Károly és Hamvas együtt szerkesztették a Sziget folyóiratot.

A lapban megjelentek a mozgós szerzők és a Magántörténelem rovat. Benne a csendőrszázadosként jeles zsidómentő színész, Somogyvári Rudolf, akinek „sírjáról sosem fogyott el a virág”. Miért? Az emlékező úgy írta le, hogy kisleányát nagyszüleitől a komáromi gyűjtőtáborba hurcolták. Ott egy jóindulatú csendőr megsúgta neki, hogy szerdán jöjjön, akkor megtalálja a százados urat. Így is történt. Elkezdte panaszát, mire Somogyvári ordított, mindenkit leteremtett, őt is, a gyereket is, és mindkettejüket kizavarta a táborból. Utolsó szerkesztményem egy Hortobágy-Borsós tanyára kitelepített asszony emlékezése volt, akinek vallomásából ezt a mondatot nem húztam ki: „A tehenet meg a lovat csak akkor kaptuk vissza, amikor a fóradalom vót.”

Siklósi nyomban áthelyezett egy olyan osztályra, amelynek alkalmazottai a pincében fölgülemlett céges kiadványokat sorsolták ki a rejtvények helyes megfejtői között.

Az osztályvezető az első nap elbeszélgetett velem, s megtiltotta, hogy betegyem a lábam az irodába, mert a kollégák közt „nem mindenki egészséges, bármi megeshet”.

Hallgattam szavára.

Nem árt tudni, hogy közben lezajlott a lakitelki találkozó, szerveződtek a különböző ellenzéki, ha úgy tetszik, rendszerváltó csoportok. Az egyik meghívott a Szentendre melletti Kőhegyre március 15-i ünnepi beszédet mondani.

A beszéd elhangzott, másnap pedig hívatott az osztályvezető. Közölte, hogy ki fog rúgni.

Ugyan miért?

Mert nem jársz be dolgozni.

De hiszen te tiltottad meg, hogy betegyem a lábam!

Ebből némi fönnakadás támadt. Középutat ajánlottam: te elárulod, hogy miért kell engem kirúgnod, én pedig nem fogok föllebbezni. Ebben megállapodtunk.

Néhány nap múlva átadta a fegyelmi határozatot a kőhegyi ellenforradalmi beszédemre hivatkozva. Átvettem, ráírtam, hogy elfogadom.

Harmadnap fölszámolták az egész társaságot valami bürokráciacsökkentő kormányrendeletre hivatkozva. Az osztályvezető is odalett. Csak egy nyugdíj előtt álló gépiró néni maradhatott, meg én mint sokgyermekes családapa...

Természetesen a rendszerváltozás után is maradt hitvány az, ami valaha elromlott. A Magyar Rádió – az új, liberális sajtóhatalom eszközeként 1990–92 tájékán, sokakkal együtt – kihagyott megszokott szerzői közül. Benyújtott írásaimra nem is válaszoltak a frissen liberalizálódott szerkesztők. Hogy jobban elképzelhessük világukat, egy régi mozgós szerzőm, aki közénk állt, szembejött velem akkoriban a Gyulai Pál utcában. Amikor meglátott, átfutott a másik oldalra.

1994 augusztusában hozta ki a Kortárs *Mi a helyzet? – Gazdaságkor titkai?* című tanulmányomat. Elég nagy visszhangja támadt. Tananyag lett a Közgázon és másutt is. Könyvként talán ötször jelent meg. Nem véletlenül, hiszen Kari Polányi, D. C. Kortén és más nyugati tudósok vagy éppen az iskolateremtő magyar Kindler József is hasonló meggyőződésre jutottak: a társadalom működése minden ízében alárendelődött a gazdaságnak, rövidebb szóval a Pénznek. Hiába játszik a világ demokráciásdit, a Pénz uralkodik, noha senki nem választja. Ellenkezőleg, a Pénz választja ki a világ vezetőit, miközben senkinek nem felelős, hiszen nem ember, hanem dolog. Aki ezt nem ismeri föl, abból rongylabda lesz.

Tanulmányomról az MTV egyik munkatársa kb. 10-15 perces beszélgetést készített velem. Az illetőt kirúgták, a beszerkesztett anyagot kidobták a műsorból. Panaszomra a tévé akkori alelnöke írásban válaszolt: ellenforradalmi nézeteimet tartsam meg magamnak.

Azóta a Televízió új vezetése bocsánatot és művet kért tőlem, a Rádió szintén többször cserélődött szerkesztősége ragyogóan elvan alkotásaim nélkül – lassan negyedszázada.

Ha már elektronikus sajtó: 1997 decemberétől kezdve a Duna Tv-ben kétheti rendszerességgel közel négyszáz *Beavatást*, a szakmában új műfajt teremtve televíziós esszét készítettem munkatársaimmal. Sára Sándor idejében nívódíjat kapott a műsor. 2015 januárjában a *Beavatás* kikerült a műsor-rácsból – azt se mondták, fapapucs.

Természetesen tudom, hogy minden mulandó, és a neveletlenség se mond le önként az öröklét reményéről. A kultúrharc sem csitult.

E dolgozatban elkerültem a szerkesztői hiúságból származó eseteket, továbbá az izmusok következményeit. Elfogadom, hogy egyik-másik lap ízlésvilága nem fér össze az enyémmel.

Kihagytam a Czuczor–Fogarasi-szótártól tudományos lendületet kapott anyanyelvi kutatásom közben kapott sebeimet is. Az ortodox hunfalvyzmus ugyanis pusztá hatalomtudomány, semmi köze nincs a magyar nyelv megismeréséhez, tehát nem egy pályán játszunk.

A művek szállnak, mint a pernye.

Zárásul hadd illesszek ide egy magyar rémmesét. Talán nem eléggé közismert, hogy a magyar rémmese nevezhető anekdotának is, de helyesebb széptényirodalomnak mondani, mert megtörtént esetet ad elő. Szerénytelenségem műfaji újításai közé tartozik. A gyűjtemény eddig hat kötetre és kevés híján ötszáz darabra rúg.

Nos, a hetvenes évek elején meghívtak egy írószövetségi tanácskozásra, amelyen tucatnyi idősebb író, kritikus meg ugyanannyi hozzám hasonló tejföllösszájú vett részt. A vitaindító azt a kérdést tette föl, hogy mondjuk meg őszintén, mi az oka a fiatalok és az idősek közti feszültségnek, mi több, szembenállásnak.

Szokás szerint ki így szólt, ki úgy, a többség – mindenkori szokása szerint – igyekezett egybesimítani „a hegyeket és a völgyeket”.

Rám kerülvén a sor – tudvalévően a *sor* gyökszó egytestvér a szerencse *szor* gyökével, hajaj! – egy történetbe bocsátkoztam. Akkoriban kedvenc antikváriumomban gyakran láttam egy öregurat, aki egyazon szerző kötetait vásárolta, korlátlan mennyiségben.

Igen, mindet megveszi, ő írta őket – magyarázta antikváros barátom.

Fölvásárolja a saját könyveit?

Persze. Nem akarja, hogy avatatlanok kezébe kerüljenek. Rendszeresen körbejárja az összes antikváriumot...

Ezen jól nevettem.

Ekkor fölpattant a velem szemben ülő köpcös, idősebb férfiú. Kirohant, Kissné, az Írószövetség anyacsászárnője utána. Alig bírta visszaédesgetni. Amikor sikerült, a számomra ismeretlen ember súlyos kezével megfenyegetett: Nagyon történelmietlen kacagás volt ez, fiatalember! Igencsak történelmietlen!

Utóbb tudtam meg, hogy frissen szerzett ellenségem Kardos László irodalomtörténész más néven élő fia volt. Egyetemi tanár, az ELTE szocreál, ké-

sőbb strukturalista, majd posztmodern janicsárképzőjének vezetője, a Népszabadság kulturális agyvezére. A könyvgyűjtő bácsi pedig az ő édesapja, aki Rákosiról hozsannázó költőinket mennybe menesztő méltatása és hasonló egyéb művei élvezetétől meg akarta fosztani az újabb nemzedékeket. Vagy kímélni?

Olykor leírunk pocsek mondatokat, máskor nagyokat tévedünk, vagy bedőlünk a Semmi csábításának, de nincs égőbb szégyen annál, mint elpártolni az igazságtól, és őszinte pillanatainkban saját magunkat szégyellni, azaz szennyesnek tudni. A benső szenny ugyanis lemoshatatlan...



TURCSÁNYI ANTAL, Oroszlános kép, 1987